

Az általam megfogalmazott versekben Krisztus szentség nélkül jelenik meg. A szentség hiányában a mondat hideg marad. Ez foglalkoztatott még, a szentségtől megfosztott mondatok hidege és szilárdsága. Török-e a mondat ebben a megfosztott állapotban, a megaláztatásban? A versekben megpróbáltam megírni, hogy ezeknek a mondatoknak a sötétje hova vezet el, hova mutat? Jézus Krisztus meggyilkolt teste egy darab mondatban. Hogy ez sikerült-e, azt nem tudom. Nyilvánvaló, Jézus története a feltámadás után veszi kezdetét igazán. A feltámadást megelőző rövid időszakban Jézus védtelen, megalázott teste és a tanítványok kétségbeesése történik, irodalmilag ez a drámai rész, a fokozás epizódja a legérdekesebb. A mi van, ha nem támad fel dilemmája. Ez a szakasz, a három nap mélysége, szomorúsága foglalkoztatott. A három napig tartó halál.

„Miért, mit ér a legjobb magyarázat?” Teszi fel a kérdést Heltai Jenő egyik regényében, s ez a mondat a tartalmában hordozott ítéletével jogosan veti fel azt a kérdést, hogyan vehető komolyan — esetemben akár — egy szentté nyilvánított szöveg értelmezése az irodalmi szöveggé alakítás, az irodalmi szövegbe mentés során? Itt a vallásos ember, a hívő teszi fel a kérdést. Az ő válasza elfogult, igazságtalan. Kísérletezés körülbelül az összes bibliai motívummal élő, azt előszeretettel használó műalkotás, vázlatos visszaadása az eredeti alkotott műnek, másolat, mint amikor a feltárt nyomokból, törmelékekből rekonstruálják egy hajdan volt város feltételezett alaprajzát. Bulgakov *A Mester és Margaritájában* feltárja Tróját, míg más szerző egy kunyhó ajtajának a helyét mutatja meg, semmi többet. Mindig hihetetlen volt a számomra, hogy hatalmas és több száz oldalt számláló művek kiindulópontja, magja egy alig néhány sorból álló bibliai történet vagy néhány rövid fejezet. A fentebbiek függvényében én sem tettem mást, mint rekonstruáltam a magam módján, hogy jobban értsem. Hogy mit értek jobban, erre a választ megtartom magamnak, erre a választ mindenkire rábízom.

Kétely a bizonyosságban

BABICZKY TIBOR

Költő, író

A legegyszerűbbnek tűnő kérdésekre sem tudok egyértelműen válaszolni.

A *Varázshegy* egyik jelenetében Hans Castorp — a láz miatt?, az időn kívüliség élménye miatt? — nem tudja megmondani, hány éves. Pontosabban: meg tudja mondani, de *későn*. Nem jut eszébe. Gondolkodnia kell. Figyelmes írói gesztus, hogy — ezt, legalább — nem véti el.

Habár az életkoromat eddig minden körülmények között sikerült pontosan felidézniem, a kérdés, hogy hiszek-e, mind a mai

napig megtorpanásra kényszerít. Főleg, ha kiegészül egy konkrétummal: hiszek-e Istenben? (A nyelv különös összhangzata, hogy Isten rögtön konkrétumként jelenik meg a mondatban.)

Pedig hány alkalommal mondtam fennhangon a Pápai Református Kollégiumban eltöltött négy évem alatt, hogy „Hiszek egy Istenben...”

Nem is volt nehéz kimondani.

Kimondani nem is volt nehéz.

Aztán évek teltek el. És valamiképpen a hit is, Isten is olyanná lett számomra, mint Szent Ágoston számára az idő. Ha nem kérdezik, pontosan tudom, ha kérdezik, nem tudok felelni.

Hazudnék, ha azt állítanám, hogy az Evangélium — mint írott szöveg — nagyobb hatással volt rám, mint Thomas Mann vagy Charles Bukowski. Mint Kavafisz vagy Yeats. Igaz, kisebb hatással sem volt. Az már más kérdés, hogy az Evangélium mennyire sugárzik át az említett írók művein. Bukowskién, úgy tűnik, egyáltalán nem. Pedig — gondolom én — mégis. Mint ahogyan minden valódi szenvedéstörténet — minden valódi *emberi* történet — Krisztushoz vezet vissza. Néha egy tükröződés pontosabban kirajzolja előttünk egy tárgy *lényegét*, mint a maga a konkrét látvány.

Sokféle hitet láttam, és a sokféle hit mögött rengeteg „képet” Istenről. Nem kizárt, hogy ez a rengeteg kép egyetlen — és ugyanazon — valakit ábrázol. Mégsem tudtam szabadulni a gondolattól, hogy — az isteni teremtés mintájára, annak egyfajta elkeseredett torzképeként — egy ember általi eszközteremtés, vagy éppen eszközhasználat szemtanúja vagyok. Hogy Isten — pontosabban: Isten értelmezése — nem több egy kapaszkodónál. Az ember felszáll egy nyári napon a tömött villamosra egy ismeretlen városban, és — a pályáiv első enyhe kanyarulatánál, amikor a kocsi enyhén megrándul — kapaszkodót keres a feje fölött. Nem tudok szabadulni a szégyenérzettel vegyes tehetetlen fafejűségtől, hogy — kapaszkodás nélkül — csakazértis talpon maradok. Mert érzésem szerint Isten nem a kapaszkodó, de még csak nem is a villamos maga, hanem az ismeretlen város, amelyen a szerelvény keresztülhalad; a körút elegáns kanyarodása, a merőleges sugárutak letisztult, tágas egyenesei, a jobbra-balra nyíló kis utcák titokzatos, minden mérnöki elképzelést meghazudtoló hajlatai. Isten az, ami kívül rekedt — kizárta magát?, kizártuk? —, ami folyamatosan elsuhanó látvány; és mint ilyen csak részleges tapasztalat, hiszen más látni a forróságtól felgyűrődött aszfaltot egy légkondicionált jármű belsejéből, mint sétálni rajta odakint (és elképzelni a hűvös villamosbelső).

Nem kapaszkodok. Ebből következően — én döntöttem így — gyakran elvesztem az egyensúlyom. Nagyobb kanyarokban, vagy egy-egy hirtelen fékezésnél a földre kerülök. Ilyenkor rosszálló tekintettel néznek rám azok, akik kapaszkodnak. És könnyen lehet, hogy nekik van igazuk. De akár igazuk van, akár nem, ez mit sem változtat a tényen, hogy a villamoson kívüli város: létezik. Mint

ahogyan azon a tényen sem, hogy — akár kapaszkodtunk, akár nem — egyszer le kell szállnunk a villamosról.

Az Ószövetség első szava az, hogy „Kezdetben”. És ettől kezdve minden tiszta. De ez a szó magában foglal egy teremtés előtti (teremtő) mozzanatot, nevezetesen az idő megjelenését. Mert az idő csak akkor lehetséges, ha volt „kezdet”. Mózes első könyve szerint Isten megteremtette az eget és a földet. És ugyanabban a mondatban Mózes — az ember? — megteremtette az időt. Számomra az idő érzékelése egyívású a hittel.

De mi volt a kezdet előtt?

Az időre és a térre szükségünk van. Könnyedén dobálózunk olyan szavakkal, mind a tudomány, mind a vallás oldaláról, mint a végtelen és az örökkévalóság, de ez nem lehet több pusztá — nagyzolástól sem mentes — hóbortnál. A végtelenhez képest ugyanis nem létezik nagyság, az örökkévalósághoz képest pedig nem létezik idő. Ha pedig így van, minden emberi mérték használhatatlanná válik. Az életünk válik használhatatlanná. Benne pedig a kapaszkodónk, a villamosunk és a városunk is. Szükségünk van tehát a mágikus szóra, hogy „Kezdetben...” És ezt követően szükségünk van — konkrétan — az égre és a földre. A nappalra és az éjszakára.

Reményem szerint ez a kétely és ez a bizonyosság, és ez a kétely a bizonyosságban hatja át mindazt, amit írok. Mert a kapaszkodó valóságos. A villamos is valóságos. A város is. Minden egyéb „csak” döntés kérdése.

Ahogyan André Gide fogalmazta: „Ne képzeld, Nathanael (a név ez esetben tetszés szerint behelyettesíthető — B. T.), hogy Istent máshol is megtalálhatod, mint mindenütt.”

Versek feledése és emlékezete

BÁTHORI CSABA

Vallomás

Költő, esszéista,
műfordító

Versek eredetét megtudni olyan, mintha az igazságok igazságának közelében járnánk, bepillantanánk egy tárnába, amely csak titkot rejteget, titkot titokra halmozva, de úgy, hogy ezek a titkok egyszerre tudatunk fényébe kerülhetnek, árulkodhatnak és hízeleghetnek kíváncsiságunknak. Pedig a vers csak párhuzamos története annak az ártatlan állapotnak, amelyben az ember megpróbál egyszerűen lenni, látni, láttatni, látszani és rögzíteni, még ha nincs is más szerve, csak a törzse, nincsen karja, lába, ujjja, csak szeme, csupa szem ő abban a pillanatban, eszméleti hullám és lélegzés, me-